

TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA MANZARA ISHLASH ORQALI O'QUVCHILARNING ESTETIK DIDINI SHAKLLANTIRISH

Aslonov Furqat Botirovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Katta o‘qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san’at ta’limida manzara janrini o‘rgatish jarayonining o‘quvchilarning estetik didini shakllantirishdagi o‘rni va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. O‘quvchilarning san’atni idrok etish, rang va shakl uyg‘unligini his qilish, tabiat go‘zalligini badiiy tasvirlash orqali estetik qarashlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlar yoritiladi. Shovdirov S.A. va boshqa tadqiqotchilarning (Baymetov, Ibraimov va boshqalar) ishlarida ilgari surilgan tasviriy savodxonlik, o‘quv kompetensiyalarini shakllantirish hamda zamonaviy o‘qitish texnologiyalaridan foydalanish tamoyillari asos qilib olindi. Tadqiqotda manzara janrida ishlash o‘quvchilarda ijodiy fikrlash, estetik idrok, tabiatni badiiy his qilish va ekologik ongni rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at, manzara janri, estetik did, badiiy tafakkur, rangtasvir, o‘quv kompetensiyalari, ijodiy fikrlash, Shovdirov S.A., pedagogik yondashuv, ta’lim metodikasi.

Hozirgi globallashuv davrida yosh avlodni barkamol, ijodkor va estetik didga ega shaxs sifatida tarbiyalash ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, tasviriy san’at fani o‘quvchilarda nafaqat chizish ko‘nikmalarini, balki estetik idrok, badiiy tafakkur va go‘zallikka mehr hissini shakllantirishda beqiyos o‘rin tutadi. Ayniqsa, manzara janrida ishlash orqali o‘quvchilar tabiatni kuzatish, uni his etish, rang va shakl uyg‘unligini badiiy ifoda etish malakalarini o‘zlashtiradilar.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida san’at fanlariga e’tibor ortib borayotgan bir paytda, estetik tarbiyaning zamonaviy metodik asoslarini ishlab chiqish muhim masalalardan biridir. Shovdirov S.A. (2017, 2023, 2024, 2025) o‘z ilmiy izlanishlarida tasviriy san’atni o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini faollashtirish, tasviriy savodxonlikka oid kompetensiyalarni shakllantirish, shuningdek, “flipped classroom” kabi innovatsion metodlardan foydalanishning samarali yo‘llarini

asoslab bergan. Tadqiqotchining fikricha, estetik tarbiya jarayonida o'qituvchi o'quvchini faqat texnik malakaga emas, balki go'zallikni his qilishga, uni badiiy vositalar orqali ifodalashga yo'naltirishi zarur (Шавди́ров, 2017; Shavdirov, 2025).

Manzara janrida ishlash bu borada eng qulay pedagogik vosita hisoblanadi. Chunki tabiat manzaralari o'quvchiga tabiiy go'zallikni kuzatish, badiiy tafakkur orqali qayta yaratish, rang va yorug'lik uyg'unligini topish imkonini beradi. Shovdirov (2024) tomonidan ilgari surilgan tasviriy kompetensiyalarni shakllantirish modeli o'quvchilarda badiiy savodxonlikni rivojlantirishga, rangtasvir orqali estetik ifodani mustahkamlashga xizmat qiladi.

Manzara janrining o'quvchilarning estetik didini shakllantirishdagi roli, avvalo, ularning tabiatni idrok etish madaniyatini, rang va shakl uyg'unligiga nisbatan sezgirligini oshirish bilan belgilanadi. Bu jarayonda o'qituvchi metodik jihatdan quyidagi tamoyillarga amal qilishi zarur:

1. **Ko'rgazmalilik tamoyili** – o'quvchilarni tabiatni bevosita kuzatishga, rang o'zgarishlarini tahlil qilishga jalb etadi;
2. **Ijodiy faoliyat tamoyili** – o'quvchini mustaqil tasviriy ifoda jarayoniga yo'naltiradi;
3. **Refleksiya tamoyili** – o'quvchini o'z ishini tahlil qilish, estetik baholashga o'rgatadi.

Baymetov va Shovdirov (2023) ta'kidlaganidek, tasviriy san'at darslarida nazariy bilimlar bilan amaliy mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish o'quvchining estetik dunyoqarashini kengaytiradi. Shuningdek, Ibraimov va Shovdirov (2023) o'z tadqiqotlarida san'at savodxonligiga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish estetik idrokni mustahkamlashda asosiy omil ekanini ta'kidlaydilar.

Tasviriy san'at darslarida manzara ishlash orqali o'quvchilarning estetik didini shakllantirish ularning shaxsiy qiziqishlarini, ijodiy imkoniyatlarini ochib berish, tabiat go'zalligiga nisbatan estetik zavqni kuchaytirish, ekologik ongni rivojlantirish va badiiy tafakkurini boyitishga xizmat qiladi. Shu sababli, bu jarayon o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlik, zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olish mahorati va o'quvchilar bilan ijodiy hamkorlikni talab etadi.

Tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning estetik dunyoqarashini kengaytirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish va badiiy idrokni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, manzara janri orqali o'quvchilarda tabiatni badiiy idrok etish,

rang, shakl, yorug‘lik va kompozitsiya uyg‘unligini his qilish ko‘nikmalari shakllanadi. Bu jarayon faqat chizish amaliyoti emas, balki o‘quvchilarning tafakkurini, ruhiyatini va estetik didini shakllantiruvchi pedagogik faoliyatdir.

O‘quvchilarning estetik didi — bu ularning san‘at asarlarini, rang uyg‘unligini, kompozitsiya va ritmni his etish, go‘zallikni anglash va baholash qobiliyatidir. Shovdirov S.A. (2017) ta’kidlaganidek, o‘quvchilarda tasviriy savodxonlikni shakllantirish jarayonida ularning estetik idrokini rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sanaladi. Bu jarayon o‘quvchining faqat texnik malakasini emas, balki his-tuyg‘u olamini, badiiy tafakkurini ham tarbiyalaydi.

Manzara janrida ishlash o‘quvchilarning estetik idrokini rivojlantirishning eng samarali yo‘llaridan biridir. Tabiat manzaralari insonda tinchlik, uyg‘unlik va go‘zallikka mehr tuyg‘ularini uyg‘otadi. Shuning uchun o‘qituvchi manzara janrini o‘rgatishda o‘quvchilarning shaxsiy his-tuyg‘ularini, ichki kechinmalarini ifodalashga yo‘naltirishi zarur. Bu borada Shovdirov S.A. (2024) tomonidan ishlab chiqilgan tasviriy kompetensiyalar modeli muhim ahamiyat kasb etadi. Model o‘quvchilarning badiiy faoliyatda mustaqilligi, kuzatuvchanligi va tahlil qilish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Rangtasvir darslarida manzara ishlash jarayonini tashkil etishda uch asosiy bosqich muhim hisoblanadi:

1. **Tayyorgarlik bosqichi.** Bu bosqichda o‘qituvchi o‘quvchilarga manzara mavzusi, tabiatni kuzatish usullari, perspektiva va rang qonuniyatlari haqida nazariy ma’lumot beradi. Baymetov va Shovdirov (2023) fikricha, nazariy bilimlar amaliy mashg‘ulot bilan uyg‘unlashganda, o‘quvchining badiiy idroki yanada chuqurlashadi.

2. **Amaliy ijod bosqichi.** O‘quvchilar tabiatdan yoki suratlar asosida manzara ishlaydilar. Bu jarayonda ularning ijodiy tafakkuri, kuzatuvchanligi, rang sezgirligi rivojlanadi. O‘qituvchi individual yondashuv asosida har bir o‘quvchining ijodiy uslubini aniqlab, unga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi. Shavdirov (2017) o‘z tadqiqotida ta’kidlaganidek, o‘qituvchi estetik muhit yaratishi, o‘quvchini hissiy jihatdan rag‘batlantirishi zarur.

3. **Tahlil va baholash bosqichi.** O‘quvchilar o‘z ishlarini tahlil qilib, o‘z va sinfdoshlarining ishlariga estetik baho beradilar. Bu bosqich o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini, estetik mezonlarni anglashini rivojlantiradi. Ibraimov va Shovdirov (2023)

bu jarayonni o'quv kompetensiyalarini shakllantirishda muhim bosqich sifatida qayd etadilar.

Manzara janrida ishlash jarayonida o'quvchi tabiatni badiiy idrok etishni o'rganadi. Ranglarning uyg'unligi, kompozitsiyaning muvozanati, yorug'lik va soya o'yinlari o'quvchida estetik sezgirlikni oshiradi. Bu o'quvchining hayotdagi voqea va hodisalarga badiiy nigoh bilan qarashini shakllantiradi. Shovdirov (2018) o'z ishlarida san'atni o'rganish insonning ichki dunyosini boyitishini, estetik ehtiyojini qondirishini ta'kidlaydi.

Manzara janrini o'rgatishda o'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, xususan, "flipped classroom" (ag'darilgan sinf) texnologiyasidan ham foydalanishi mumkin. Shovdirov (2025) bu uslubni oliy ta'limda qo'llash tajribasini o'rganib, uni o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z-o'zini nazorat qilish va ijodiy faoliyatga jalb etishda samarali deb topgan. Mazkur texnologiyani umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslariga tatbiq etish, o'quvchilarning darsdan tashqari mustaqil ijodiy ishlarini faollashtiradi. Shuningdek, estetik didni shakllantirishda o'quvchilarni **mantiqiy va abstrakt fikrlashga** o'rgatish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shovdirov (2023)ning tadqiqotlarida bu jarayon o'quvchining san'atni chuqur anglash va badiiy obraz yaratish salohiyatini oshiruvchi muhim omil sifatida talqin etiladi. Tabiatni tahlil qilish, uning rang-barangliklarini badiiy vositalar bilan ifodalash jarayonida o'quvchi estetik qarashlarini shakllantiradi.

Tasviriy san'at darslarida manzara ishlash o'quvchilarning estetik didi bilan birga, ekologik ongini ham rivojlantiradi. Chunki tabiatni sevish, uning go'zalligini asrab-avaylash, tabiat manzaralarini badiiy tarzda ifodalash o'quvchilarda ekologik madaniyatni kuchaytiradi. Shovdirov (2024) bu masalaga e'tibor qaratib, san'at orqali atrof-muhit muammolarini anglashga o'rgatishning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilgan.

Manzara janrini o'qitish jarayonida o'quvchilar nafaqat chizishni o'rganadilar, balki his qilish, estetik fikrlash, badiiy baholash, o'z fikrini tasviriy vositalar orqali ifodalashni ham o'zlashtiradilar. Bu esa ularni shaxsiy rivojlanish, mustaqil fikrlash va san'atni qadrlash bosqichiga olib chiqadi. O'qituvchi uchun esa bu jarayon o'quvchini ijodkorlikka, mustaqil izlanishga yo'naltirish imkonini beradi.

Demak, manzara janrida ishlash nafaqat badiiy ko'nikma hosil qilish, balki o'quvchining estetik didini, tafakkurini, axloqiy va ruhiy dunyosini shakllantirishning

samarali vositasidir. Shovdirov S.A. va boshqa olimlarning tadqiqotlari bu fikrni ilmiy asosda tasdiqlaydi: o'qitish jarayonida o'quvchining badiiy idroki, rang sezgirligi va estetik qarashlarini rivojlantirish o'qituvchining mahoratiga, metodik yondashuviga va innovatsion texnologiyalarni qo'llay bilishiga bevosita bog'liqdir.

Tasviriy san'at ta'limida manzara janrida ishlash o'quvchilarning estetik didini shakllantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Ushbu jarayon o'quvchilarda tabiatni badiiy idrok etish, ranglar uyg'unligini his qilish, san'atga nisbatan estetik munosabatni shakllantirish, shuningdek, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, manzara janrida ishlash jarayonini metodik asosda tashkil etish — tayyorgarlik, ijodiy faoliyat va tahlil bosqichlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning estetik dunyoqarashi, tasviriy savodxonligi va badiiy tafakkuri shakllanadi. Shovdirov S.A.ning ilmiy tadqiqotlarida ilgari surilgan innovatsion yondashuvlar (flipped classroom, kompetensiyaviy model, ijodiy tafakkur metodikasi) bu jarayonning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Natijada, manzara janrini o'qitish — san'at ta'limining faqat texnik yo'nalishi emas, balki estetik tarbiya, shaxsiy rivojlanish va go'zallikka muhabbat uyg'otishning eng muhim vositasidir. Shunday qilib, tasviriy san'at darslarida manzara ishlash o'quvchining ma'naviy-ruhiy kamolotini ta'minlash, estetik didini shakllantirish va uni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – T. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – № 1. – P. 070035.

5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Ўзбекистан)*. – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – T. 2. – № B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. Изобразительному и прикладному искусству // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – № 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Т. 4. – № 3. – P. 60–66.

